

Lyhyesti

Tieteen päivät entistä muhkeampana

Seuraavat Tieteen päivät ovat jo vahvasti tulollaan teemalla ”Tiede ja muutos – aaveet ja haaveet” (Vetenskap i förändring – visioner och missioner). Päivät ovat keskiviikosta sunnuntaihin 8.-12.1.2003, keskuspaikkanaan jälleen Helsingin yliopiston Porthania ja sen kaikki suuret salit ja aulat.

Tieteen päivät lienee maamme monipuolisin ja laajin tiedetapahtuma, jossa parhaat tutkijat eri aloilta kertovat tieteestä ja tuoreimmasta tutkimuksesta suurelle yleisölle. Nyt päivien ohjelma on runsaampana kuin koskaan: viisipäiväiseksi kasvanut tapahtuma täynnä ohjelmaa aamusta iltaan, 300 esiintyjää eri puolilta Suomea, jokunen ulkomailtakin. Paikalla johtavat tutkijamme nuoremmista kyvyistä akateemikoihin.

Luvassa on luentoja, näyttelyjä, väittelyjä, keskusteluja, planetaarioesityksiä, tiedeteatteria, kirjoja, palkintoja (ainakin Vuoden tiedekirja, Tieto-Finlandia, Vuoden professori, Vuoden tiedetoimittaja) ja paljon muuta. Ohjelmaa siis humanistisesta ja luonnontieteellisestä tutkimuksesta taiteen ja teknologian tutkimukseen.

Päivien avajaisesityksen pitäjäksi on kutsuttu Karolinska Institutetin geenitutkija, Nobel-komitean työskentelyssä vaikuttava professori **Ralf Pettersson**.

Porthanian aulassa on päivien ajan läsnä, uutena ohjelmanumerona, yleisön tentattavana ”Päivystäviä professoreita”, eri alojen professoreita 45 minuuttisine vuoroineen valmiina vastaamaan kaikkeen mahdolliseen maan ja taivaan väliltä. Kruununhaassa puolestaan järjestetään muutaman vuoden tauon jälkeen torstai-iltana 9.1. aiemmista kerroista monipuolistunut Tieteiden yö. Taiteiden tutkimus tulee myös Tieteen päivillä esille – tällä kertaa Ateneum keskuspaikkanaan.

Päivien ohjelmasuunnittelu on parhaillaan kääntymässä loppusuoralle. Lopullinen ohjelma valmistuu syyskuussa. Välähdyksiä ohjelman jo varmistuneista yksityiskohdista julkaistaan toukokuun loppuun mennessä mm. verkossa sekä välähdyksiä toisaalla tässä lehdessä. (Lisätietoja ohjelmasta: Jan Rydman, puh. 09- 228 69 227, www.tsv.fi).

Tutkimuksella menee lujaa – mutta unohtuuko jotakin olennaista?

Tutkimuksella menee hyvin, rahaa virtaa ennenäkemättömällä tavalla. Asialla on silti kääntöpuolensa – ellei useampikin. Risto Ihamuotila muistuttaa toisaalla tässä lehdessä, että valtion panostus tutkimukseen ei sittenkään ole kovin kummonen: yksityisen rahan ja varsinkin Nokian osuus ovat aivan keskeisiä, valtion osuus jää neljännekseen. Toisaalta kukoistavan tutkimustoiminnan jalkoihin on jäämässä opetus.

Matemaatikoiden ja fyysikoiden *Arkhimedes*-lehden (6/2001–1/2002) pääkirjoituksessa lehden päätoimittaja, Jyväskylän yliopiston fysiikan professori Jukka Maalampi muistuttaa puolestaan, että ”laitoksien kokonaisrahoituksesta yleensä jo yli puolet on tutkimusryhmien hankkimaa ulkopuolista rahaa.” Tutkimustoiminnan pitää siis kukoistaa, jotta laitoksen rattaat pyörisivät, kirjoittaa Maalampi. ”Tämä on järkyttänyt opetuksen ja tutkimuksen välistä tasapainoa. Tilanteesta on kärsinyt etenkin perusopetus, jonka hoitamiseen ja kehittämiseen ei riitä aikaa eikä tarmoa, ei ehkä kiinnostustakaan, entiseen malliin. ... On olemassa vaara, että tältä tutkimukseen voimakkaasti sitoutuneelta ja sidotulta sukupolvelta jää ymmärtämättä, että opetus on oleellinen osa tutkijan ammattia.”

Kansallinen maantiede kateissa?

”Yliopistomaantieteilijät eivät enää pidä maantiedettä riittävästi kansallisena tieteenä”, harmittelee dosentti, tutkimusjohtaja **Hannu Katajamäki** Suomen Maantieteellisen Seuran *Terran* (1/2002) pääkirjoituksessa.

Katajamäen mukaan yliopistomaantieteen suhtautuminen kansainvälistymiseen on nurinkurinen ja ”heijastelee suomalaisten heikkoa itsetuntoa”. Hänen mukaansa suomalaisen yhteiskunnan erityisluonne jää pohtimatta ja kansainvälistä salonkikelpoisuutta tavoitellaan tutkimusaiheilla, joiden tähdellisyys suomalaisen yhteiskunnan näkökulmasta on vähäinen”.

”Akateemisten maantieteilijöiden omasta yhteiskunnastamme kumpuavat keskustelunavaukset aikamme suuriin kysymyksiin ovat harvinaisia. Liian monen aika kuluu pelkästään kansainvälisen keskustelun seuraamiseen, koska akateeminen ura ei Suomessa urkene muutoin kuin kansainvälisen tiedeyhteisön ehdoilla ja englanniksi kirjoittamalla. Suomalaisen yhteiskunnan erityiskysymyksiä pohtivat ja suomeksi julkaisevat maantieteilijät jyrätään armotta professorinimityksissä ja Suomen Akatemian määräraha-hauissa. Luonnontieteistä omaksutut arviointikriteerit uhkaavat lopettaa suomalaisia lähtökohtia painottavan maantieteen.”

Äkkinäinen, muotitietoinen ns. kansainvälisyyden hurmaama lukija saattaisi epäillä Katajamäen kaipaavaan turvaisaan umpioituneeseen lintukotoon. Tästä ei ehkä ole kuitenkaan lainkaan kyse: ”kansainvälisyyden ja kansallisen tieteen välillä ei ole ristiriitaa”, korostaa Katajamäkikin. Häntä harmittaa ”tieteen metropolien synnyttämän keskustelun kritiikin seurailu”. ”Parhaat peesaajat arvioidaan tieteellisesti ansioituneimmiksi ja kansallisista lähtökohdista ponnistavat säälittäviksi tieteen konstapyykkäiksi”.

Katajamäki on aivan oikeassa. On nimittäin olemassa ns. kansallisia tieteitä, vaikka tiede sinänsä onkin "kansainvälistä", vaikka elämmekin kovasti kansainvälistyvässä maailmassa ja vaikka kaikessa pitää olla niin kansainvälistä, niin kansainvälistä ollaksemme trendikkäitä.

Katajamäen mukaan suomalaisten maantieteilijöiden olisi saatava julkaista tieteellisesti tärkeitä kirjoituksia myös suomeksi "ilman pelkoa virantäytöissä ja tutkimusmäärärahojen hakemisessa ohitetuksi tulemisesta". Kansallisista tieteistä kuitenkin ammennetaan ja kumpuaa aineksia ns. kansalliseen keskusteluun.

On erinomaista, että jotkut viitsivät ja jaksavat olla näin 'epämuodikkaita', eikä Katajamäki onneksi ole aivan yksin näkemyksinensä, maantieteilijöidenkään joukossa. Heiluriliike vie tieteitä ja tiedemuoteja joskus kauaskin, mutta onneksi heilurit tuovat takaisin kerran viemäänsä – tuovathan?

Keskustelu- ja diskurssianalyysit jyräävät

Suomalaista ulko- ja turvallisuuspoliittista tutkimusta kovasti suominut Suomen Akatemian asettama arviointiryhmä kiinnitti huomiota mm. siihen, että tekstuaaliset ja diskurssianalyysit ovat korvanneet suomalaisessa tutkimuksessa empiirisiin aineistoihin perustuvat systemaattiset tarkastelut. Lisäksi arviointiryhmä kiinnitti huomiota kvantitatiivisen tutkimuksen olemattomuuteen. Ja hirmuinen hässäkkähän tällaisesta arviosta syntyi, moni alan tutkija sai vähintäänkin herneen nenäänsä..

Mutta ei tällainen tekstuaalisuuteen keskittyvä tutkimusote jää valtiotieteilijöillä vain ulko- ja turvallisuuspolitiikan tutkimukseen. Kun tutustuu tuoreeseen valtiotieteilijöiden *Politiikka*-aikakauskirjaan, huomaa, että sielläkin hallitsevat kertomusanalyysit ("Sosialidemokraattien kertomukset. SDP:n periaateohjelmakeskustelu 1995-1999 keskusteluanalyysin valossa", "Vanhasuomalaisuutta uusintamassa. Kokoomuksen ja SDP:n ryhmäpuheenvuorot EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikasta 1995-2000" ja "Valtio-oppineiden valmiudet. Tuoreiden maistereiden näkemysten kartoitus").

Narratiivisuus ja talouspolitiikka

Taloustieteilijät ovat sangen hyvin onnistuneet välttämään tämän kaltaisen diskurssianalyysin. Taloustieteilijöitä on sen sijaan käytetty diskursiivisissa tarkasteluissa materiaalina. Ja tämä ei ole innostanut suinkaan kaikkia. Tuoreessa *Kansantaloudellisessa aikakauskirjassa* (1/2002)

akatemiaprofessori **Seppo Honkapohja** pohtii, minkämoisia johtopäätöksiä haastattelututkimusmetodi tuottaa esimerkiksi naapuritieteenaloista.

Suomen Akatemian rahoittamana on tutkittu useiden tieteenalojen voimin 1990-luvun taloudellista lamaa. Tuorein tutkimuksista, **Anu Kantolan** laajan huomion saanut viestinnän alan väitöskirja, ei saa Honkapohjalta suurempaa ymmärrystä. Ei metodi, eivät johtopäätökset. "Kantolan tutkimus muodostuu ainoastaan narratiiviseksi selostukseksi laman aikana poliittisina päättäjinä, virkamiehinä, eturyhmien edustajina ja keskustelijoina toimineiden henkilöiden haastatteluista sekä haastattelujen tulkinnaiksi, jossa käytetään tiettyä yksioikoista viitekehystä."

Honkapohja pitää erityisen outona sitä, että Kantola niputtaa ekonomistit ja kansantaloustieteen yleensä samanveroisiksi laman syntipukeiksi kun todelliset päätöksentekijät. Honkapohja korostaa, että Kantolan käyttämän viitekehyyksen mukaisesti "kaikki asiantuntija-analyysit ovat vain poliittista toimintaa". Honkapohja itse ei näe asiantuntija-analyysijä niinkään tuomittavina saati poliittisina. "Kantolan mielestä poliittista toimintaa on kaikki, millä on poliittisia seurauksia. Jos tämän ajatuksen hyväksyy, niin se pätee erityisesti hänen väitöskirjaansa. Sillä saattaa olla poliittisia seurauksia jo rajun ja latauksia sisältävän termistönsä takia. En pidä perusteltuna näkemystä, että kaikki on vain poliittisen toiminnan pulamössöä. Erityisesti tällainen suhtautuminen saattaa yhteiskuntatieteet peräti kummalliseen asemaan." Kantolan mukaan "Ekonomistit tekevät analyysijä ja antavat toimintasuosituksia, mikä on luonteeltaan poliittista toimintaa." Toisaalta taas "... taloustieteilijöiden tieteellisesti virittyneen keskustelun alle piiloutuu yhteiskunnan eri ryhminä ja intressitahoina näkevä poliittinen puhe" ja edelleen: "...taloustieteellisesti tuotetut "tosiasiat" sisältävät ... myös ideologisia oletuksia ja sitoumuksia".

Jos oletetaan, että Kantola on oikeassa, ei taloustieteilijöillä olisi juurikaan sijaa tieteiden joukossa. Tai poliittisina lausuntoautomaatteina korkeintaan? Koskisiko suorastaan kaikkia yhteiskuntatieteilijöitä? Tai ehkä kaikkea tieteellistä toimintaa ja tieteilijöiden suulla esitettyjä "tosiasioita"? Yhteiskunnallisia aspekteja kun ei sinänsä sisälly ehkä sittenkään vain ja ainoastaan taloustieteen askaroimaan maailmaan.

Yhteiskuntatieteissä varsinkaan ns. asiantuntijan rooli ei tietenkään ole ongelmaton. Tämän Honkapohjakin on aiemmissa yhteyksissä selkeästi todennut (Tieteessä tapahtuu 6/2000, pääkirjoitus, ks. www.tsv.fi); "kun tieteenharjoittaja osallistuu yhteiskunnalliseen keskusteluun, hänen on syytä pohtia huolellisesti osallistumisensa periaatteita." Toisaalta "Perustavaa laatua oleva vaikeus asiantuntijalle on se, että mediassa käytävässä keskustelussa eri intressiryhmien mielipiteet sekoittuvat itse yhteiskuntatieteelliseen analyysiin".

Risto Ihamuotila Tiedeakatemian johtoon

Helsingin yliopisto kansleri, professori **Risto Ihamuotila** on valittu Suomalaisen Tiedeakatemian uudeksi esimieheksi seuraavaksi kaksivuotiskaudeksi. Varaesimieheksi valittiin akatemiaprofessori **Simo Knuuttila**.

Tiedeakatemian vuosikokouksessa 15.4. valittiin myös koko joukko uusia jäseniä. Huomion arvoisen nuorina valittiin mm. Turun yliopiston fysiikan professori **Kalle-Antti Suominen** (s. 1964), Helsingin yliopiston syöpägenetiikan professori **Lauri Aaltonen** (1963) ja saman yliopiston solubiologian professori **Tomi Mäkelä**.

Roslin jatkaa Tiedeseuran puheenjohtajana

Suomen Tiedeseuran vuosikokouksessa 29.4. valittiin seuran puheenjohtajaksi uudelleen Åbo Akademin kansleri **Bertil Roslin** ja varapuheenjohtajaksi Helsingin yliopiston professori emeritus **Matti Klinge**.

Vuosikokouksen yhteydessä myönnettiin *Professori E. J. Nyströmin palkinto* (17 500 euroa) fysiikan professori **Paul Hoyerille** ja *Professori Theodor Homénin palkinto* (10 000 euroa) valtionarkistonhoitaja **Kari Tarkiaiselle**.

Tuomikoski-palkinto Jouko Rikkiselle

Vuoden 2002 Risto Tuomikosken biologisen taksonomian rahaston vuosipalkinto on myönnetty dosentti Jouko Rikkiselle (s. 1961) hänen monipuolisesta ja korkeatasoisesta työstään nokinuppisten ja syanojäkälien systematiikan piirissä. Palkinnonmyöntötilaisuudessa 8.5. hän esitelmöi aiheesta "Nokinuppisista syanojäkäliin – fossiileista nykypäivään".

Rikkinen on tutkinut niin jäkälien väribiologiaa kuin symbioottisia prosesseja jäkäliden populaatio- ja yhteisöekologiassa. Lisäksi hän on kirjoittanut ensimmäisen suomenkielisen kirjan levistä, sienistä ja leväsienistä sekä mm. Kiinan Jiangxin ja Hunanin maakuntien jäkäläluettelot.

Palkinnon myöntää komissio, jossa on mukana mm. Suomen Biologian Seura Vanamo. Palkintoa on jaettu vuodesta 1995 lähtien.

Jan Rydman